

Поетичний талант між бачванськими Русинами.

Недавно дістав я лист від одного знайомого, в якому він пише мені, що між бачванськими Русинами¹⁾ з'явився поет, молодий хлопець, гімназіст, що пише вірші на бачванським діалекті, які там дуже подобаються. Що більше, він післав навіть деякі вірші до Галичини до друку в окремі книжечці і як лиш їх дістане, пришле й мені.

Я не прив'язував до сеї звістки ваги, думаючи, що се вірші, які пише коли не кождий, то майже що другий гімназіст, та які не бачать світла божого хіба випадково, попавши до якоїсь газети, що друкує їх, аби заповнити місце. Тимчасом перед кількома днями дістаю книжечку: Габор Костелник Гомзов. З мойого валала. Идилски венъец. (З мойого села. Іділічний вінець. Жовква, 1904). Отвираю, читаю сторінку-дві і — приємно розчаровуюся. Вірші вправді не носять іще характеру цілковитої викінчености, тонкості, тої поетичної фінезії, яка набирається лише довшою справою, але на кождій сторінці видно в них сліди таланту, який при відповідних обставинах може дуже гарно розвинути ся. Через те я й уважаю відповідним познайомити з ними ширшу публіку.

¹⁾ Бачванські Русини живуть у полудневій Угорщині, в комітаті Бач-Бодрог у кількох селах. Число їх виносить до 10.000. Вони зайшли там як колоністи з північної Угорщини за часів Марії Терези. Звідти вже колонізували вони деякі села в Славонії, у комітаті Срим, де їх назбиралось до 4.000. Їх мова сильно пословачена, але вони почувують себе національно Русинами і маніфестують себе так і перед урядом і перед иньшими народами. Про них пор. мої праці: »Руські оселі в Вачці« і »Словакчи Русини«.

Спершу одначе мушу звернути увагу на спеціальне значіне сеї маленької книжечки, яке вона може мати для нас ось із яких причин :

Деякі вчені зачисляють бачванських Русинів до Словаків і то єдино й виключно лише з тої причини, що їх мова, яка стала звісною останніми часами ширшим кругам учених, сильно пословачена. Інші обставини, що входять у склад національних прикмет, вони не беруть на увагу. Поява книжечки, написаної місцевим діалектом, але чоловіком, що вважає себе Русином — чого найліпшим доказом є вже саме місце друку — дає знов у наші руки один факт більше проти їх думки.

Задля своєї малочисельности бачванські Русини не лишили до тепер ніяких слідів у літературі з виїском кількох малозначних творів писаних зовсім штучною мовою і виданих д. Враблем.¹⁾ Коли-ж тепер з'являєть ся між ними чоловік обдарований поетичним талантом, то сей факт не без значіня не лише для самих бачванських Русинів, але й для нас, що на разі мусимо ту літературу зачислити до своєї, без огляду на се, чи він довів би до стислійшої національної злуки з нами, чи до евентуального витвореня нового самостійного славянського народця.

Хоч національна свідомість на Угорській Руси взагалі появила ся скорше, як у Галичині — чого доказом ті угорські Русини, які займали висші становища в перших десятках XIX ст. у Львові і в Відні, — то наслідком особливих обставин вона не лише не поступала відповідно наперед і не розвивала ся так енергічно, як у Галичині, але від 70-их років упадала так, що з кінцем столітя ледви слабкі познаки лишили ся з неї. І хоч серед тих обставин угорські Русини виказують відповідно значне число письменників, особливо-ж „поетів“, то правдивого поетичного таланту досі не було між ними. Поява такого таланту, хоч би й на далекій кольонії, може мати вплив і на матерні оселі та викликати живіший літературний рух, що очевидно дуже пожадане.

Через те, що автор пише діалектом, він може дати спонуку й иньшим розумнішим Русинам в Угорщині застановити ся над причинами цілковитого інтелектуального, матеріяльного (економічного) і політичного занепаду сеї відноги нашого народа і дійти до висновка, що тому в першій лінії винна темнота, в якій старали

¹⁾ Пор. його: Рускій Соловей, Унгварь, 1890. Розумію тут твори складані бачванськими Русинами, а не народні пісні, надруковані в »Рус. Соловею«.

ся доси змадяризовані „провідники“ (головно попи) тримати простий народ і робити на тім інтерес. *Ut aliquid fecisse videatur* видають вони вже коло 40 літ ріжні публікації для народа (буцім то!), та замість просьвіти ширять єдино темноту і то аж двоюку: всі виданя друкують поганою „тарабарщиною“ або „язичієм“, якого ні самі не вміють ані розуміють, ні ніхто иньший, не говорячи вже про народ. Далі — все те, що друкують, ані формою, ані змістом не відповідає найпрімітивнішим вимогам, які ставить ся до виданя, що має на меті просьвіту мас. Звіст угро-руських публікацій каже нам вірити, що вони друкують ся що найвисше в XIV—XV ст., але ніколи в XIX—XX. Для доказу вистане переглянути угро-руські газетки, календарі і т. и. — з дуже нечисленними виїмками. Книжечка писана діялектом може навести чоловіка, що любить думати, на гадку, писати і в північній Угорщині народньою мовою, себ-то одним із тамошніх діялектів; а така проба була-б першою пробою піддвиження народа з темноти і спонукою до організації, хоч би й найслабшої, про що доси тамошні „язичники“ не думали. Що лише просьвітою на народній, всім зрозумілій мові можна двинути ся, на те маємо докази не лише на собі самих у Галичині, але й на Буковині, а останніми часами і в Америці. На Буковині приміром майже два рази менше число Русинів, ніж на Угорщині; але Буковина дала нам (беру лише літературу) Федьковича, Воробкевича, Кобилянську і цілий ряд молодших письменників, а угорська Русь не дала нічого і певно не дасть, доки на ній будуть трівати теперішні відносини. Неправда також, буцім то угорські Русини не можуть піднести ся, бо їх переслідують Мадяри. Правда, Мадяри заражений, шовінізмом народ, який лише себе бачить і знає в Угорщині, але-ж се не стоїть на перешкоді тому, що Німці, Серби, Румуни мають народні і середні школи, свої виданя, свої товариства і т. и., чого в Русинів зовсім нема. Тай ніхто доси не чув про ніякі політичні переслідуваня Русинів Мадярами; лиш один Адольф Добрянський був у них підозреною особою, але й се мало свою причину ще в революції 1848 р., в часі якої був Добрянський австрійським комісарем при російським війську та в його германофільстві за часу урядованя, а не в його руськості (зглядно русскости, бо він уважав себе Великоросом). Поголоска про політичне переслідуванє Русинів Мадярами була пущена не ким иньшим, як „язичниками“ в тій цілі,

аби в даній хвилі могли вони засюняти своє тупоумство, нецтво і лїнннство та вмиваючи руки від усього сказати: Ми хочемо, але не можемо, нам не дають!

Розвій літератури в угорській Русі міг би в кінці бути дуже хосенний для нас і через те, що міг би принести з собою нові, незнані в нас течії, зачерпнені в Мадярів та Румунів, із якими сусїдують Русини безпосередно. Та се все могло-б бути, хоч надії на разі не великі.

Перейду тепер до самого виданя.

Книжечка складаєть ся з п'ятох пісень, у яких, можна-б сказати, містить ся похвала сїльського жнтя. Автор умисно оминає ті сторони, що могли-б внести якийсь різкійший, жорсткий тон до його легенького, мельодійного співу. Тому не згадує він ані слівцем про неврожаї, голод, аг про цілий ряд бідаків, що живуть на селі так само з дня на ден. як міські пролетарії, не знаючи нині, що буде з ними завтра; не гадує про різні драчки, що так нищать селянина; замовчує взагалі всяку житеву боротьбу, а малює лише спокійні, принадні боки сїльського жнтя, що впливають на читача так, як роса на рослину серед довгої посухи: настроюють його ніжно, солодково, деколи аж мляво, але не вливають у нього гарту, енергії, не вказують йому, як іти в житю при иньших відноснах, полишених автором у тіни. Взагалі автор не любить контрастів і не послугуєть ся ними ніде в цілій поемі; він вибирає лиш те, що підходить до його спокійної вдачі і представляє в коротеньких малюнках, що пересувають ся перед нашими очима немов у калейдоскопі; через те зовсім справедливо можна назвати поему вінцем ідїль, що автор і зазначив у титулі.

В поемі пересувають ся перед нами всі пори року, та з подїлом поемн на пісні вони не стоять у ніякій звязи. В першій пісні представлене вчасне літо — головно косовиця, — в другій маємо його продовженє, але zarazом приходить уже й осїнь, ломанє кукуруз, винозбір і ин. Третя пісня малює приємности зими, але і в четвертій маємо зиму, бо присвячена вона в цілости різдвяним сьвятам. Аж пята пісня становить для себе замкнену цілість: у ній змальована виключно весна.

Пригляньмо ся докладнійше поодиноким пісням.

На дворі чудова погода, легенький вітрець ледви завиває та поколисує ланами пшениці. Жайворонок то підносить ся в гору, то

спускаєть ся в долину і виспіває, що аж в ухах лящить. Тут же й обзиваєть ся його товаришка :

За шпіваньом заш шкорванка препілка ше глаші,
В зарньє кучі¹⁾ тайньє скрита, бо ше людзох плаші.
Путьпурутька, путьпурутька глас преріваюці,
І гук йей ше польом льеє вше одглашаюці.

Ой то слухає, мілі Боже, то ці шерцо треше,²⁾
То щасльвівосц, то рай праві — до ньєба це ньєше.
Позабуваш шіцкі болі — спознаваш мілоту
Премірного там живота і його красоту.³⁾

Нараз зміняєть ся образок :

Уціх⁴⁾ уж і глас препілки, а лєм коса брінї,
Утньє жітко,⁵⁾ кед пререже, як струна задавінї.
Чловек кошї, класкі валъа — жена му одбера,
Хлапец малї пред ньу ідзе — порвісла⁶⁾ пресцера.

Подаль трохи, у приємнім холодку тополї, розвішена гойданка; при нїй сидить мале дївча, колише дитину і виспіває їй, а все на жалїбну нуту. Дитина слухає і перестає плакати. Отак переходить цілий день на полі, а сцена починає зміняти ся аж вечером, коли сонце стане заходити. Тодї збирають ся всі до дому, настає рух : дївчата співають, вози гуркотять — а тимчасом і стемнюєть ся. Домашні готують вечерю; сходять ся робітники з поля і балакають, що слина навесе на язык. Старі баби оповідають звичайно дітям казки, а діди старшим про давнину. В кінці дають вечеряти; попоївши всі починають розходити ся на відпочинок, а мати ставляє дитину на постіль, складає їй ручки :

І в'на модлы, воно за ньу прегварїа помалї,
Так модльаці і „Отче наш“ цілі докончалї;

¹⁾ В збіжжє сидить. ²⁾ Трясе.

³⁾ Автор надрукував свою книжечку фонетичною правописсєю, але уживає в нїй знаку „и“ на наше „і“. При транскрипції я подаю всюди „і“, бо інакше читачі набрали-б не докладного розуміння про місцевий виговір.

⁴⁾ Звук „і“ не змягчує в бачванськїм діалекті попереднього співзвука, тому він виговорюєть ся все твердо.

⁵⁾ Пшениця; наше жито називаєть ся в бачв. раж. ⁶⁾ Перевєсла.

·Ой йак воно з побожносцу мацер попатрало,
·Ой йак воно зос лубову Бога вігварйало!

Кед бїш відзел ті тот квіток премірного шїра,
·Иака у нїм ішче малкім превельїка віра,
Йак му очко таке бїстре і шерцо малбуїе,
І ньевїносц його чїсту йак му указауїе,

·Заньешена бі ці слїза око наполньела,
·Душа бі ці од лубові вітаргнуц ше сцела,
І през росу ті бі патрал, йак апгелка того
·Слова пребїваїу дзвері ньєба вісокого.

В кінці все огортає пітьма, все затихає, лиш когути відзи-
вають ся деколи.

Друга пісня починаєть ся змальованєм безконечної рівниши,
яку бачимо докола по сїнокосах¹⁾

Од зарна ше вісокого жем уж почїсцела,
І ровнїну наоколо през конца створела.
Мог бїш відзіц і швет шїцок, альє ньєбо пада,
І дальні ці від зос хустку белаву заклада.

А там дає округле з жему в йедно ше збочкуїе²⁾,
През чїсла ше габох³⁾ біліх бїстро прельївуїе⁴⁾,
Па⁵⁾ ше блїшча, па трепеца на слунку младому,
Же то баба козі гоңы, пашо гварїа тому.

На далеко швет ці шїцок морїю йедно красне,
·Стріберно ше прельївуїе, йак стрїбло йє йасне,
По нїм йак кед бі плївали чамці⁶⁾ за чамцямі,
Шпору⁷⁾ ше марадїкі⁸⁾ за марадїкамі.

Тепер з'являють ся вози; чоловік стоїть на возї коло копя
ї укладає снопи, а жїнка кїдає їх вилами на віз. Коли віз завер-

¹⁾ Бачка лежить у полудневїй Угорщинї, на великій рівнинї між Дунаєм і Тисою і через Дунай межує зі Славонїєю.

²⁾ Бочкац = цілувати; тут зцілюєть ся, стикаєть ся.

³⁾ Габа — простирало; gen. plur. має все в бачв. діялєкті при іменїках
скінченєх **ох**, нам. нашого ів. ⁴⁾ Переливас. ⁵⁾ і. ⁶⁾ Човни. ⁷⁾ Шор — ряд:
шпорованц ше — уставляти ся, стояти рядом. ⁸⁾ Копи.

шений, сідають обоє на снопи і повагом везуть їх до стирти. Давно возили снопи до дому, розкидали по гумні і молотили кіньми від рана до вечера: один гонив коні по снопах, другі обертали їх і вносили солому, вечером згортали трину, віяли збіже і зспали до засків. Нині стоять стирти по полях:

А тєраз ше брадла¹⁾ ніша²⁾ польом віставені
І дзвігайу так вісоко главі завершені,
Иагод³⁾ чупор⁴⁾ гускох біліх, цо уж зльетнуц майу,
Так на слунку з дальєка ше і вони бліскайу.

Та не довго пишають ся так стирти. Над'їздять машини (молотільні) і в їх страшних гирлах гинуть стирти одна за другою; на полі лишаєть ся солома, а до дому відходять вози навантажені струнками міхами зерна.

Коли мине косовиця і хлопці мають більше вільного часу, збирають коні і їдуть із ними на пашу. Та се не триває звичайно довго. Надходить швидко осінь, а з нею нові роботи: ломанє кукурузи. На великих, вистелених возах звозять шульки до дому, а вечером оббирають їх:

А кед вечар мілі прїдєє і цмасте змерканьє,
До двора ше позберайу вецей на лупаньє.
На гоч і цма — вони відза, лампа ім швіцаці,
Зос облака зарі руца — і цма так ше траці.

Шедза в'ні на мехкім льіску чуткі⁵⁾ лупаюці,
Пріповітки душі слаткі пріповедаїуці.
Олупані чуткі кжде окреме зруцїу,
На хто вецей їх налупа, вше ше обегуїу.

Та найбільша радість серед селян, коли зародить вино і прийде винозбір. Тоді наїде повна винниця молодіжи, всі бігають із ножами, обтинають важкі грозна, зносять їх мірками на віз до бочок і відвозять домів:

Босі ногі вец⁶⁾ белаві бопкі пріціскуїу,
Чурїа чурком спод нїх капкі, гордов⁷⁾ напільнуїу;
Чурїа капкі і богатство ціхе пріглашуїу,
Чурїа слаткі, нєзбачлїву шчаслївосц зношуїу.

1) Стирти. 2) Пишають ся. 3) Як коли-б. 4) Стадо. 5) Шульки. 6) Потомх.
7) Бочка.

З погаріком газда слатке вінко зачерпуйе,
 Перші погарік подзвігнє і шумнє вінчує:
 „Слава Богу — того року крашнє ше зродзело,
 Цале нам обісце біле з шіцкім збогацело!“

Третя пісня починаєть ся дуже гарним описом зими:

Шных завейє в густіх хмарох — зрадуїу ше дзеці,
 През облак¹⁾ вше патра, кріча: Гей шных пада, льєці!
 А вон пада, йак кед бі ше мотільі ройелі,
 І вос біліма крідлами міло трепецелі.

Пада, пада і напада скоро до кольена,
 Цалі швет ці йедна плахта біло обільєна.
 Льєм хіжочкі, древа голі над нью вістерчелі,
 І под білу шапку ньємі²⁾ на біле патрелі.

Та ніхто не має такої втіхи в зими, як малі діти. Скоро лиш потисне невеличкий мороз і зітне лід, уже не вдержиш їх у хаті. Біжать на лід, совгають ся, розщипають ся по леді — але все веселі, хоч не одному стануть слъози в очах, коли гримне собою, що аж задуднить щось. Навкучить ся лід, вони хапають за санчата і возять ся, перевертають ся, все щасливі:

Нач палаті йім вісокі, кед ньіскі хіжочкі
 Такі су ім прешчашльіві, такі прельубочкі?
 Та у ньіма шіцко майу, цоґод льєм ім треба —
 Шіцко злато: цеплу стреху і кромпочку³⁾ хльєба.

Розумієть ся, що старші не можуть глядіти на се спокійно. Шарубки зараз витягають санки, запрягають коні, вичесані як зеркала, з повплітаними стяжечками в гриви, сідають на переді, дівчата на заді і розпочинаєть ся шалена їзда. Крики і співи заповнюють ціле село; коли-ж товариші обкидають переїздних снігом, тоді сьміхам і вигукуванням нема кінця. А старі поглядають лише завидно на молодіж та пригадують собі часи, коли то й вони отак гуляли!

Льєца коньі йак ластовкі, гриві ім пірхайу
 І пантльічкі⁴⁾ запльєцені воздухом льєтайу.

1) Вікно. 2) Німі. 3) Скибка. 4) Стяжки.

А санкі ше вше за нїма скоком заруцуйу¹⁾;
І зос шора²⁾ вше на другі лъехко пребегуйу.

Врешті темніє і починаєть ся инше житє: з двора в двір перемигують то хлопці, то дівчата — збирають ся вечерниці. І знов ємїхи і знов співи, доки всього не покриє своїм покривалом глуханіч і не настане глибока тиша та спокій.

Помалу надходять різдвяні сьвята. Четверта пісня починаєть ся власне описом приготованя до них:

А дзе даївче крачун праві -- його паквіцує,
На йаблука і орехі златком озлацує,
І вец їх з медовниками на нь'го прівішує,
Льедво, льедво і радошньє вечар віпатрує.

Уж ше змерка, а в'по з хіжі вонка³⁾ шмеце ньеше;
Шерцо му ше треше — слуха, откаль пес то бреше?
Та за тїм ше воно гласом з родней хіжі ода,
За нїм з дому оцовского пойдзе йагод млада.

З'являють ся на небі звізди. До хати отвирають ся двері, входить господар, вносить дїдуха, віншує і розкидає його по хаті. Гаєдиня застелює стіл і всі засїдають до вечері. По вечері старші сидять коло стола, а діти перевертають ся по соломі. Нараз розлягають ся голоси під вікнами. Се колядники. Всі змовкають і побожно слухають сьвятого слова. Звінким голосом розходить ся по-віншованє і господар виносить нагороду колядникам. Деколи запрошує їх до хати і угощує, за що вони знов колядують. Приходять також колядники зо звіздою; давнійше ходили і з вертепом, але тепер рідко його видно:

А віфлєєм уж барз рїткі — дараз вецей було;
Гей на жалосц траці то ше — старосці спаднуло —

жалує автор. Та може бодай тим потїшити ся, що і в нас не інакше. В кінці:

Полноц славньє і саночне⁴⁾ задзвоньелі дзвоні,
І спод хмарох розбег ім ше глас в дальекі гоні.
„Слава Богу на вісіні“ — гук льета і льета,
„Радосц, радосц — народзел ше Откупїтель швета!“

¹⁾ Закидають. ²⁾ Шор — улиця. ³⁾ На двір. ⁴⁾ Всеночне.

Люди спішать до церкви.

Хоч довга зима, то минає вона скоро. Швидко проходять веселі запуски, минає й піст, а рівночасно надходить весна, якій присвячена остатня пісня. Настає знов иньший рух. Плугатарі йдуть у поле орати та волочити, пастухи гонять худобу:

А йар млада рошньє, рошньє — уж од сна ше будзі,
Патрі шветом, а воп йак бі бул йей ішче цудзі:
Древа голі, 'шче през лысцох, лєм пуполькі малі
По ґранкох спод твардей скоркі повікуковалі¹⁾).

Наоколо цале польє ішче груда гола,
А йар йу зос благім слунком на квітаньє вола.
Жем²⁾ йу слуха — і травкі ше по ньєй зжельєньєлі,
На жельєні уж пажіці³⁾ краві ше гоньєлі.

Па кед рано ше розвідньа, краваре пукайу,
А ґаздіньї з двора краві на драгу пушчайу.
Шче іх скорей до жохтара⁴⁾ вони подоїєлі,
На валов⁵⁾ іх віпушчєлі — і так напоїєлі.

Мурча краві по улыці, краваре з пшічкамі⁶⁾
З валалу іх шіцкі гоньа — пашу нажіцамі.
За ньїма кондаше⁷⁾ трубїа і швіньї сгоньуйу,
А ґаздіньї з кармікох іх вонка віпушчуїу.

Повиправлявши в поле орачів та пастухів, забирають ся жінки до кросєн і починають ткати. При тім доглядають також малих гусят і курят, що повилазили; на тім і сходить їм дєнь.

Коли-ж надїєде сьвято або недїля, йдуть сусїди, куми, рідні — до себе в відвідини. Жінки сїдають на вулиці на стїльчиках, балакають про все, що насунєть ся, а особливо критикують одяги дївчат, коли коло них переходять. В иньшїм гурті оповїдає стара баба про свою подорож до Брусалима, а жінки слухають її і від часу до часу зітхають. ґазди сїдають окремо і балакають звичайно про господарські справи. В тім бовкнув дєвін — і все зникло: і чоловіки і жінки і дїти — усе се почимчикувало до церкви на вечїрню. Лише стара баба лишила ся в хатї:

А лєм йедна стара сама у хїжі остава,
Давно йей сґаснуті очі і слабєц ньє дава,

¹⁾ Повизирали. ²⁾ Земля. ³⁾ Мурава. ⁴⁾ Скопєць. ⁵⁾ Корито. ⁶⁾ Псами.
⁷⁾ Свилярі.

Жебі вона нєдальєку церкву походзела,
 Жебі там на шйатім месте Богу ше модльєла.

Жаль йей, альє вона себе сама уцешує:
 „Та 'досц сом ше находзєла“ — ціхо прішептує;
 А тєраз лєм чекац мушім, док Вішні повола
 Там ме горе аж гү себе — до свойого стола.

„Сєдем рокі уж нє відзім — досц сом ше нажіла,
 Льєхко ше одсєлым, дєє ме вола божа сіла!“
 Мірна вона на паточкі¹⁾ кучі²⁾ похільєна,
 Спадла бі йей задньа³⁾ слїза — кєд йє вісушєна.

Мірна шєдзі і пацєркі по руках прєбєра,
 Од тєй жємі і од нєба рай вона вібєра.
 Па модльї за дзєці свойо — благослов ім слабїа⁴⁾,
 Вєцєй нємому образу, як живом' сподабїа.

А на дворі вєсна запановує чим раз сильнїйше :

Швіца слунка рані зарі чуєнор овцох біліх,
 Цо ше більа, йак шнїх білі, кєд окупал бі їх;
 І ходзє по жїтку буйнім — нїско го спасайу,
 Баранчатка ровнім польєм малі вігравайу.

Кєд дайєдно од мацєрі свойєй ше одрадзі,
 Смутнє бєчаці по овцох гльєда мацєр вшадзі.
 Па кєд йу вєц спатрі, гү нєй бєжаці ш' радує,
 Прі нєй пашє — од нєй вєцєй ше нє отаргуйє.

Пісня кінчить ся образочком, яким починала ся перша :

Слунко горе — вітрїк шушчі, жїтко ше кольїше,
 А шкорванчок з нього вільєт і льєці вшє вїше.
 На початку уж зашпївал гласом йак од мєда:
 Раз жалошнє, раз вєсєло — опїсац ше нєда.

Я умисно задержав ся довше над змістом поеми і навів із неї значнє число цитатів. Як із них видно, автор безперечно обдарований не малим талантом і вартє на нього звєрнути увагу, а не багатьом читачам доведєть ся поїласти на його книжєчку і прочитати її в цілости. Правда, в поємі подибуєть ся досить недостатків; автор немов боїть ся розігнати ся сильнїйше і киннути кілька

1) Припічок. 2) Сидить. 3) Остатня. 4) Лишас.

ярокійших красок для викінчення образу; він несмілий, так і видно, що не набрав іще вправи, яка ціхує кожного правдивого артиста. Но за тим уживає автор занадто багато дієсловних римів, наслідком чого при читаню виробляється певного рода монотонність, хоч він міг її легко уникнути, бо володіє знаменито мовою і може свобідно розставляти поодинокі вирази так, щоб вони творили гармонійну цілість. Видно тут безперечно те, що автор узяв ся відразу до більшої річи, не набравши достаточної вправи на менших. Отсе може й найбільша його вина, хоч із другого боку такий широкий розмах вказує, що по ньому можна сподівати ся далеко кращих і сильніших творів. Завважати треба, що в поемі дуже багато настрою; поодинокі описи повні спокою і незвичайної доброты, а щира наївність пробивається майже з кожної строфки. Багато в ній розсипано також звичаїв і поведінок бачванських кольоністів; кождий з нас, читаючи їх, бачить у них своє, рідне. І отсе власне найліпше вказує, що бачванські кольоністи потомки нашого, а не словацького народу, в якого зовсім иньші обряди і звичаї.

Зазначу ще, що автор виступає не лише як реформатор мови в угорській Русі, але й правописи. Як відомо, угорські Русини (письменні) послугодують ся доси „язичієм“ і очевидно злученою з ним правописею буцім етимологічною, хоч вона такою не є. І от д. Костелник, не вчившись ніде своєї мови в школі, лише в селі, від матери та рідні, попавши на думку писати, знайшов відразу собі і правопись. Вона мало в чім ріжнить ся від нашої; при транскрипції я змінив її з огляду на наших читачів і крім заміни „п“ на „і“, викинув іще зложені звуки: щ, я, є, ю, заступаючи їх простими.

Розуміється, що при писаню поеми мусли приходити авторови й такі слова, яких нема у простонароднім говорі і тоді треба було йому творити їх. Вправді не багато таких виразів, бо автор говорить майже все про село, отже оперує знаними виразами, але в кождім разі вони є і мушу признати — утворені все дуже добре. Одно слово на цілу поему знайшов я, що видається мені неприродним — але того не треба було навіть творити. Вираз сей: дзеццко (дитя) — намісь звичайного уживаного дзецатко. Чи воно існує в говорі, не знаю, але мені не доводило ся чувати його.

При кінці книжечки подає автор кількома словами генезу своєї поеми. Вона така цікава, що я позволю собі її навести і то в оригіналі:

„Главна мі дума була, кед сом пісал тоту пісму, же бім приказал шумні¹⁾ і щасльвіві живот на валале²⁾. За то сом йей і дал мено „іділскі венъец“. А „венъец“ за то, бо сом повібераł шіцкі красні навікі³⁾ і тылесні і духовні, па сом іх йедну з другу йагод до венца з'йазал зос першу строфу (одламком). Гварі ше, же „нъет щасльвівого живота през щасльвівей шмерці“, па сом за то вжал процівно од молитві дзецка у і шпіванью, молитву старей жені у V шпів., цо ше ма уж одсельц зос тей жемі (ту сом баш думал мойу покойну бабу — йей на спомінок).“

Що тикаєть ся технічного боку виданя, то мушу зазначити, що в ньому багато друкарських помилок, які є впливом незнання мови складачем та трудність із ревізією коректи.

А тепер іще кілька слів про автора. Він молодий хлопець. Родив ся 1886 р. у Бач-Керестурі, де його батько господарює. До початкової школи ходив у ріднім селі, до перших двох клас гімназії в малім місточку у Славонії, Вінковцях; від третьої класи переніс ся до Загребу, де й до тепер пробує. Тепер як раз є на виході з гімназії. Крім надрукованої поеми написав він ряд пісень під спільною назвою „Серенчі і мілей“ і „Елегію любви“ у п'ятнадцятох сонетах. Я дістав кілька з тих віршів і подаю їх понизше.

З циклю „Серенчі і мілей“.

1.

Мње серенча ⁴⁾ нє родзела,	Раз ме кушчік ⁵⁾ облапела ⁶⁾
Аньі ме нє ховала,	І льопко нобочкала ⁷⁾ —
З своїм мльеком нє дойчела,	Превесц ⁸⁾ вона так ме сцела,
Аньі нє повівала.	Па ме кус міловала.

А йа бідні йей поверел
І о щесцу зашпівал,
А скоро час горкі вдерел —
І слізі сам розлївал.

¹⁾ Гарний. ²⁾ Село. ³⁾ Навички, звичаї. ⁴⁾ Щастє. ⁵⁾ Трошки. ⁶⁾ Пригорнула, обіймила. ⁷⁾ Поцілувала. ⁸⁾ Одурити, опукати.

7.

По воздуху, по воздуху
 Лице вітор гоні —
 Дармо умерам, нє слуха
 Міла, откаль дзвоні...

Мойо шерцо вісохнута,
 Йак лице старгнута,
 Мойо око помокнута,
 Йак лице змарзпута.

17.

Дзвоньелі, дзвоньелі
 Дзвоні умартому:
 Ей, кед бі вони спелі
 І шерпу мойому!

Можебуц бі мільена
 Теді шерцо мала
 Й кед бім бул погребені,
 Теді заплакала!...

19.

По коварку лица
 Міло ше ківайу —
 Думкі мойо шчєсца
 Льем ше спомінайу.

Гей, та було мільєно
 Мілей патріц очі
 І мілу заньшєшо
 Побочкац у ноці!

Лица льем ше ківайу,
 Думкі памєтайу...

28.

Вітор дуйє, вітер дуйє
 І древа прішіна,
 А мнє міла прєгварйуйє
 І шерцо росціна:

„Забудз ті мнє, забудз, мілі,
 Мнє вєцєй нє глєдаєй;
 Вєлькі ішчє швєт тот білі —
 Другу себе глєдаєй!“

Ой мільєнко, ой нєвєрна,
 Йакже цє забудзєм?
 Твойо лубєл сом обєрва¹⁾,
 А другі нє будзєм!

29.

Ах, ту часі барз краткі:
 Жіц кратше і кратше —
 Кед йа умрєм так млаткі,
 Хто за мну заплачє?

Чі ті, мойа мільєна,
 Чі мойа шєстрічка?
 Ах, заплачє стрібєрна
 На до мну рошічка.²⁾

¹⁾ Брови. ²⁾ Роса.

30.

Шпівала, шпівала
Ташка¹⁾ затрачена;
Зорничкі шептала
Мойа премільена:

Шестрічко любена,
Поведз мі мілому,
Же го вецей нье мам
На шерцу свойому.

37.

По горох ше більейе
Ішче шніх осталі,
Ой у мње шерцо мльейе,
Жалы го западлі.

Прідзе міле слунечко,
Шніх пороспушчуїе,
А хтож мње, серенчо,
Жаль поростаргуйе?

З циклю „Елегія любови“.

Думкі.

Думкі мойо, думкі премільені,
Йагод ташкі вше ньемірні льеца
Там, две коло хіжі квіца квеца,
Дзе йадловці коло ных садзєні.
Льеца, льеца — две розжелъеньєні
Вше тополь з лысцамі трепеца,
Йак ньемірні очка у дзівчеца
Кажді кльп на другі край руцені.
Гей там дарав под тім топольамі
Йак сом з мілу ходзел зальубені
І йу патрел, патрел занъешєні!
А то міла старла зос словамі
І уж того ныгда, ныгда вецей —
За то плачем і жаль мі найвецей!

Я маю надію, що автор вивчить ся й нашої літературної мови, а заволодівши нею вповні, спробує своїх сил у нашій поезії, не занедбуючи при тім свого рідного говору.

Володимир Гнатюк.

¹⁾ Пташка.